

MADANIYATLARARO MULOQOTDA NUTQIY ETIKETNING ANTROPOTSENTRIK TADQIQI (ISPAN VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)

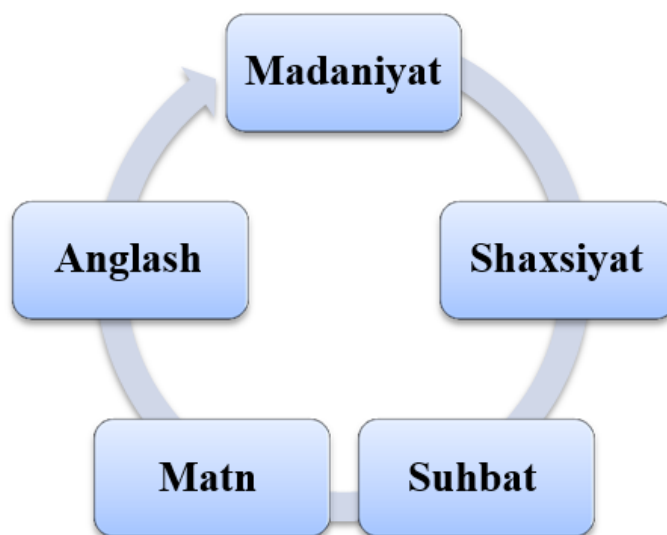
Luiza Muxtarova Umirzox qizi
O`zDJTU talabasi
Ilmiy rahbar: F.S.Tashpulatova
O`zDJTU

Annotatsiya. Ushbu maqola ta'lim tizimida madaniyatlararo muloqotning mohiyatini, kelib chiqish hamda shakllantirish asoslarini muhokama etishga bag'ishlanadi. Maqola olimlar hamda muallif fikrlari asosida shakllantirilgan.

Kalit so'zlar: Madaniyatlararo muloqot, ta'lim, metod, chet tili, o'qitish.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida qadriyat yo'nalishlarining qayta taqsimlanishi madaniyatlararo muloqot tushunchasi bilan bevosita bog'liq bo'lgan madaniyatlar dialogini nazarda tutuvchi uslubiy asosga asosiy e'tibor qaratilganligi bilan tavsiflanadi. Madaniyatlar muloqot konsepsiyasining asosiy toifalari quyidagilardan iborat:

1-rasm. Madaniyatlar muloqotining asosiy kategoriyalari.

Bundan kelib chiqadiki, madaniyat boshqa etnik madaniyatlar bilan muloqot sharoitida shaxsning o'zini o'zi belgilashini oldindan belgilab beradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Rus olimi Baxtinning ta'rifiga ko'ra [3], dialogik munosabatlar insonning barcha nutqi va inson hayotining barcha munosabatlari va ko'rinishlarini qamrab olgan deyarli universal hodisadir. Ya'ni ong qaerdan boshlansa, o'sha yerdan muloqot boshlanadi.

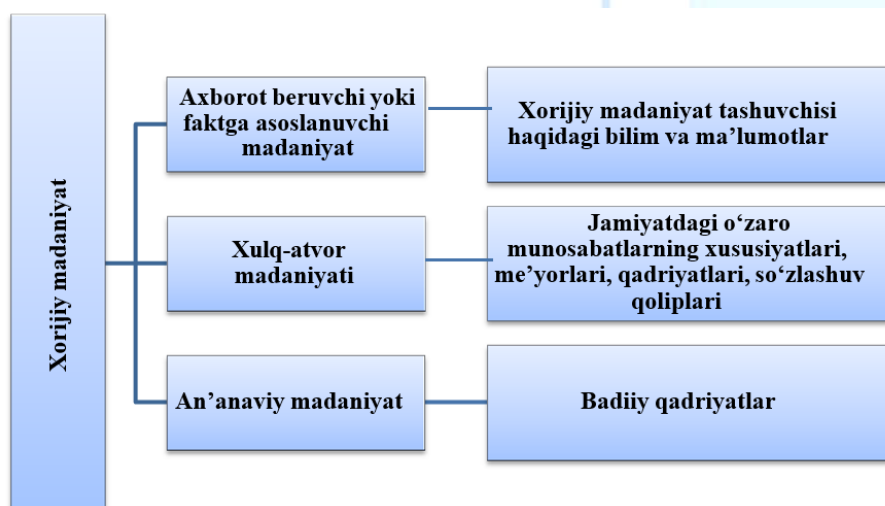
Chet el madaniyatlari dialogi shuni ko'rsatadiki, chet ellik kommunikantlar tomonidan tasvirlangan dunyoning turli xil suratlarining o'zaro ta'siri ularning mantiqiyligi, tafakkuri, qadriyat ma'nolarini o'zichiga oladi va blokirovka qilinmaydi, balki o'zaro tushunish, bag'rikenglik, ijobiy munosabat orqali rag'batlantiriladi. Bundan biz madaniyatlararo muloqot tushunchasini aniqlaymiz - madaniyatlararo muloqot (MM) - turlixalqlar vakillari o'rtasidagi muloqot jarayoni (turli tillar va madaniyatlar) hisoblanadi. Bunday muloqotning asosiy sharti ikki tilli shaxsni shakllantirishdir. MM turli lingvomadaniy jamoalar vakillarining asliyatini va o'ziga xosligini hisobga olgan holda teng madaniy o'zaro ta'sirini nazarda tutadi, bu esa xorijiy va mahalliy madaniyatlarni taqqoslash asosida universalni aniqlash zaruriyatiga olib keladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Madaniyat tushunchasi ikkita asosiy jihatdan iborat - obyektiv va subyektiv [2]:

1. Obyektiv madaniyat - mamlakatning iqtisodiy va siyosiy tizimi, an'ana va urf-odatlar, san'ati va madaniy qadriyatlari.
2. Subyektiv madaniyat turli etnik guruhlarining mentalitetidagi farqlarni aks ettiradi va asosan millatlararo muammolar, nizolar vatashunmovchiliklarning sababi hisoblanadi.

Xorijiy madaniyatning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish uchun bizquyidagi modelni taqdim etamiz [1]:

2-rasm. Xorijiy madaniyat modeli.

Shunday qilib, chet tili madaniyatining tarkibiy qismlariga quyidagilar kiradi:

- axborot beruvchi yoki faktga tayanuvchi madaniyat - ma'lum bir jamiyat tashuvchisiga tegishli bilim va ma'lumot;
- xulq-atvor madaniyati - jamiyatdagi munosabatlarning xususiyatlari, normalari, qadriyatlari va boshqalar;
- an'anaviy madaniyat - badiiy qadriyatlar;

Ushbu modelni real muloqot jarayonida amalga oshirish talabalarga boshqa tilda so'zlashuvchilar dunyoqarashini tushunish va qabul qilish imkoniniberadi.

Madaniyatlararo kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish mutaxassislarining malakasini oshirishning asosiy elementi hisoblanib, ushbu kompetensiya tushunchasi bizning zamonaviy dunyomizning yetakchi pedagogik nazariyalaridan biriga aylanib bormoqda [2].

Madaniyatlararo kompetensiya - bu insonning madaniyatlararo muloqotda o'z imkoniyatlarini erkinlashtirish, adekvat xatti-harakatlar modellarini tanlash va madaniyatlar muloqotida ijobiy natijalarga erishish qobiliyatidir [4].

Madaniyatlararo kompetensiya professional pedagogik hamjamiyatda samarali hamkorlikning kalitiga aylanib bormoqda. Bo'lajak o'qituvchilar nafaqat ko'p madaniyatli jamiyatda yashay olishi, balki ko'p madaniyatli jamiyatda kasbiy vazifalarni samarali hal qila olishlari lozim. Zamonaviy ta'lim makonidagi madaniyatlararo kompetensiya modeli o'qituvchining bir qator maxsus bilimlar, ko'nikmalar, qadriyatlar, shaxsiy xususiyatlar va xulq-atvor usullarini egallashini nazarda tutadi. Madaniyatlararo kompetensiyaga qo'yiladigan asosiy talablar - bu boshqa madaniyatlar haqidagi bilimlar va boshqa odamlarning xulq-atvori va fikrlash usullarini tushunish, boshqa madaniyat vakillari bilan muloqot qilish qobiliyati, bag'rikenglik, kommunikativ vaziyatga empatiya va qiziqish, psixo-ijtimoiy sezgirlik, noto'g'ri qarashlarning yo'qligi hisoblanadi. Madaniyatlararo kompetensiya madaniyatlararo muloqot tamoyillari va qoidalarini bilishni, shu jumladan o'zining madaniy o'ziga xosligini saqlab qolgan holda turli madaniyatlarni tushunish va ular bilan o'zaro munosabatda bo'lish qobiliyatini anglatadi.

Madaniyatlararo kompetensiya - bu insonning hayotiy faoliyatida foydalanadigan hamda tegishli madaniyat va tilga tegishli qadriyatlar, me'yorlar va qoidalar tizimini idrok etishni aks ettiruvchi zaruriy asosiy bilimlarni anglatadi. Madaniyatlararo kompetensiya chet tillarini o'rganish bosqichida shakllanadigan til-madaniy bilimlar tizimini o'z ichiga oladi. U madaniyatlararo qarashlar tizimini va shaxsning tarbiyasi, ta'limi va kasbiy faoliyati davomida madaniy va til namunalari asosida ishlab chiqilgan individual xulq-atvor normalarini o'z ichiga oladi [5].

Chet tili o'qituvchisi madaniyatlararo ta'lim berish uchun uchta xususiyatga ega bo'lishi kerakligini ta'kidlanadi:

- **Bilim:** o'z mamlakatini chuqurroq o'rganish; o'z tilining muloqotda qanday ishlashini va undan qanday samarali foydalanishni bilish.
- **Ko'nikma:** muloqot olib borish uchun asosiy kommunikativ ko'nikmalarni egallash va boshqalar.
- **Malaka:** muntazam yangi narsalarni o'rganib borishga bo'lgan tayyorlik.

Muallif sanab o'tilgan fazilatlarni chet tili ta'limi sohasi bilan bog'lashi ahamiyatlidir. Shunday bo'lsada, bu konsepsiya faqat madaniyatlararo til ta'limiga

tegishli deb izohlash ham ma'qul bo'lmaydi. Zero, har qanday soha bo'lmasin, madaniyatlararo ta'limda faol ishtirok etadiganlar uchun ham buni yodda tutish foydali hisoblanadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Zamonaviy o'quvchi madaniy farqlarni yetarli darajada idrok etishni o'rganishi kerak. Madaniy o'ziga xoslik va farqlarni to'g'ri tushunish ko'plab nizolar, madaniy zarba va boshqa etnik guruhlariga nisbatan noto'g'ri qarashlarning oldini olishga yordam beradi. Madaniyatlararo muloqot bugungi globallashgan, ko'p madaniyatli jamiyatda zaruriy jihatdir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Anderson, L.V. (2014). O'qituvchining samaradorligini oshirish. Parij: YuNESKO, Ta'limni rejalashtirish xalqaro instituti.
2. Bayram, M. (2017). Madaniyatlararo kommunikativ kompetentsiyani o'rgatish va baholash. Filadelfiya, Pensilvaniya: Ko'p tilli masalalar.
3. Xomskiy, N. (2015). Sintaksis nazariyasining jihatlari. Kembrij: M.I.T. bosing.
4. Tillar bo'yicha umumiy Yevropa ma'lumotnomasi: o'rganish, o'qitish, baholash (CEFR), (2016). Zamonaviy tillar bo'limi, Strasburg: Kembrij universiteti nashriyoti
5. Darling-Hammond, L. & Baratz-Snowden, J. (2015). Har bir sinfda yaxshi o'qituvchi: Farzandlarimiz munosib bo'lgan yuqori malakali o'qituvchilarni tayyorlash.